

nekega lepega spomladanskega dné ob desetih iz šole domov prišel, napotil sem se proti štepanskej „Šrangi“, kjer sem se tam pri polji na rante usedel, ter veselil se toplega solnca. Kmalu pride Franceelj s svojo sestro mimo in vprašam ja: Kam pa greš?

Odgovori mi: Na Golovec po drva, če hočeš, pa pojdi še ti z nama!

Ne besede izpregovorivši skočil sem z rante ter se jima pridružil. Kmalu smo bili na Golovcu in prijateljstvo je bilo tam v otročjih letih na vedno skleneno. Če je dovoljena primera, smem reči, da si mi zdi ta dogodek kakor tisti iz sv. pisma, ko je naš Gospod sv. Matevža na mitnici dobil in po malem besedovanji s sáboj vzal.

Naš prvi preoriginalni učitelj učakal je visoko starost, kajti umrl je še le pred par leti, star sedeminosemdeset let, kakor papež Pij IX. Čast njegovemu spominu! Bil je ves čas, kar se je narodno gibanje pričelo, vzgled zavestnega in neomahljivega slovenskega moža. Nikdar ni zamudil oddati svojega volilnega glasú slovenskim narodnim kandidatom. Niti nasprotne stranke obetanje, niti pretenje ne bilo bi ga zadrževalo, iti na rotovž, izpolnit svojo narodno dolžnost; nobedno vreme, tudi ako bi bile preklje z nebes letele, ne bi bilo starčka na domu ali na potu ustavilo, dati svojemu narodu, kar je narodovega. Pravil je, da je bil najhuje v svojem življenji razžaljen, ko ga je prišel pri nekih volitvah naroden agitator, sicer časti vreden mož, nagovarjat, naj gre tudi on naše volit! Zavrnil ga je stavec z besedami: „Spravite se mi, šolobarda, Dežman je nemškutar postal, ko je bil štirideset let star, kaj li mislite, da bom jaz tako strašan kozolec s svojimi osemdesetimi prebrnil?!“

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

Pinja, f., das Butterfass, beséda, znana široko mej Slovénii. Ostali slovánski jeziki je némajó, a nahaja se njé sléd v románščini; ladinski: torné (drehen) la pëgna, buttern; lique la pëgna, Rahm aus dem Kübel lecken. Alton die ladinischen Idiome (in Tirol). Innsbruck 1879., na 285. stráni učí res, da: pëgna, poleg: pëgna (reci: paenja) značí „Kübel“, domislivši se vlaške beséde: pignatta, der Topf, katero Diez, etymolog. Wörterb. der romanischen

Sprachen. Bonn 1861/62., II. 52. jemlje od latinskega „*pinca*“, ker je bajè pokrov bil smrékovemu češárku podoben. Preumétalno je to proizvájanje, da bi moglo biti verjétno, in trebé je tudi opómeniti, da retski: *pieung*, *piong*, zaznamenáva „*Butter*“, a: *penaglia* poleg: *briec* da „*pieung*“, das „*Butterfass*“. P. Flaminio da Sale, *fundamenti principali della lingua retica o griggiona*. Disentis 1729., 77. ter 322.; *Conradi, Taschenwörterb. der romanisch-deutschen Sprache*. Zürich 1823. Premislimo li Altonove beséde: *liquè la pègna*, „*Rahm*“ aus dem *Kübel* lecken, to si ne moremo kàj, da ne bi vprašali: katera beséda je tukaj „*Rahm*“, a katera znači „*Kübel*?“ Vrh tega sam Alton 285. pripoveduje, da ladinski: *pègna* zaznamenáva tudi „*mokroto*“: die *Pfütze*. Vse to nam dovolj kaže, da je besédi: *pègna* pôjem „*Kübel*“ samó podložen, vlaškej besédi: *pignatta* na ljubáv, ter da „*pègna*“ po pravíci né „*Kübel*“, nego da je le „*mokrota*“, katera pride v pinjo: mléko ali smétana ali presnò maslo, od koder bode morebiti i: *pignatta*, *Milchgefäss*, *Milchtopf*, *Topf*. Podoba je, da semkaj tudi prístojita benédsko-vláški besédi: *puína*, *poína*, eine Art *Halbbutter*. Alton 294., in: *pinza* (reci: *pinca*), eine Art feines *Milchbrot*. Poslédnja je vrhu tega navadna po Goríškem in Trzáškem ter séza v Kranjce do Ljubljane; a čisto vlaška ne more biti, o čemer svedóči njé obrazílo „*za*“, ker pravo vlaško obrazílo je vedno le „*anza*“, „*enza*“, od latinskih deléžnikov „*ans*“, „*ens*“, od koder potlej „*antia*“, „*entia*“: *erranza*, der *Irrthum*, *doglienza*, der *Jammer*, od: *errantia*, *dolentia*; a beséda: *pinza* ima na konci slovansko obrazílo „*ica*“, kakor: *skrinjica*, kajti v latínskem jezíci né deléžnika: *pins*, *pintis*. Ker nam románščina molí o teh beséd izvôri, navadnih le mej ónimi Vlahi, kateri so nekdej samí ali z večíne bili Slovéní, ali so poméšani živéli z narodom slovénkim, ki ž njim še zdaj mejó delé, za tega delj je treba iti po nauk ali v slovanske ali v óne jezíke, kateri so v najbližjem ródi slovánščini. — Rés nahajamo litovski: *pénas*, m., die *Milch*, od sanskrit.: *pi*, *payate*, *schwellen*, *strotzen*, *überfliessen*, *payas*, die *Milch*. *Fick*, II., 407. Zdí se, da je nekdej ta beséda bila tudi naša, in to v dvojem lici, kakor staroslov.: *čistŭ*, adj., *rein*, poleg: *čěstiti*, v., *rein machen*, také tudi: *pin-* poleg: *pén-*; priméri: *lípa*, f., die *Linde*; a lit: *lėpa* (*lėpa*), f., die *Linde*. Na slovénsko dvoje lice mérijo romanski obrazi: *pègna*, *pieung*; *piong*, *penaglia*, poleg: *pinza*. Lice: *pén-* je zamclo, morebiti zaradi beséde: *pěna*,

f., der Schaum, a lice: pin- (Butter?) nam je ostalo v besédi: pínja: pín-ja, f., das Butterfass. Da je „pën-“, „pin-“ rés moglo nekđaj tudi Slovénom rabiti, nikakor né preneverjétno, če premíslimo, da slovanski živi jeziki imajo še davnih beséd, katerih uže stara slovénščina ali né imela ali jih né zapisala.

Zatorej si hočemo A) ogledati nekoliko tacih starodavnih beséd, in B) dokazati, da vláščina ima rés obilo beséd, na pósodo vzétih od Slovánov, osobíto od Slovénov.

A.

I.) **Plènt, plénta**, m., klétev, ki je zdaj narod uže ne uméje, a navadna je široko po slovénскеj zemlji: da bi te plènt pobral! Od tod: *pléntati*, v., zópet v klétvi: vrag te pléntaj! Bès te pléntaj! (bès [reci: bűs] staroslov.: bèsű, m., daemon). Da bi te pléntalo! Oj ti para pléntana! Litovski je: *plenta*, navadno zdaj tudi uže samó v nekaterih rékih: *į plentą, bis auf den Grund; į plentų plentą, ganz und gar, bis auf die letzte Spur.* Nesselmann, 307.

Kóli se nam te besede lice zdí čudno, a vender ima koreníko, v slovanskih jezicih zeló razprostránjeno, kajti semkaj prístoji tudi srbski: *spontati*, v. pf., (u Risnu): *spontalo te!* rekše, da bi umrl takój na mésti! (kletva ženska). Vuk.; temu je vzporéditi hrv.-slov.: *péntav*, adj., *stammelnd*: izda (noch) je dete *pentavo*, izda mu z nosa smrklji, z vust sline vise, izda prekrižiti se ne zna, izda zreči pravo ne more, ter ure nečisto, odurno, sramotno tepe (kvantá). Habd. Adam. 561.; sem je tudi štéti novoslov.: *plántati*, v. impf., *entgelten, herhalten, von den bösen Folgen getroffen werden*; tí si stvóril, mí smo *plántali*, uns haben die Folgen davon getroffen; kadar né olja (v svečávo), treské *plántajo* (herhalten). V Láščah; okolo Iga; novoslov.: *plantàti*, v. impf., *hinken*; *plántav*, adj., *hinkend*. Murko; češki: *plantavy*, adj., *lahm*; poljski: *plątać*, v., *einen Knoten schlingen; straucheln, wanken; verwickeln, verwirren; hemmen; sich einmischen: zabavo delati*; ruski: *plutati*, v., *Ränke anwenden; confus machen: hemmen, hindern; herumirren: irgendwie gehemmt werden*; *putlo*, n., die Fessel, der Strick; staroslov.: *pętelja*, f., der Knoten, eigentl. das Band; novoslov.: *pénklja*, f., das Band, z ohránjenim hohníkom, namésto: *péntlja*; *pétlja* (brez hohníka) f., die Weinrebenranke; *dolgopétlja*, f., nekaka vinska loza, ki ima „dolge pétlje“, na Lipávskem; srbski: *pétlja*, f., der Heftelring, *petljánac*, m., *Ränkemacher*, *petljánija*, f.,

die Ränke; češki: petlice, f., die Klammer; poljski: pętel, tla, m., pętla, f., der Knoten, die Schlinge, pętlica, f., die Schlinge, Schleife, Schnur, pętlik, m., der Knopf (von Seide).

Ista beséda z drugačnim obrazom je tudi staroslov.: pąto, n., die Fessel; novoslov.: póto, n., póta, f., die Fessel; srbski: puto, n., Fessel, puće (namesto: putce) n., der Knopf: pütácâ v rod. množtv. čisla; ruski (v naréč.): puto, n., češki: pouto, n., poljski: pęto, n., Fessel, pętać się, sich verwickeln; novoslov.: pri-pet-iti se, sich ereignen: sich einmengen, priméri lat.: accidere; potoglávo je koló, če omahuje zdaj na nótranjo, zdaj na vnénjo stran, kadar teče. Zmisel vseh teh beséd je: hemmen, binden, fesseln; bis zur Regungslosigkeit fesseln, tödten. — Matzenauer, Cizi slova 278. mej tujke šteje poljski glagol: plątać, kateri se nikakor ne dá iztrgati iz te slovanske ródbine, ter se od ruskega: plutati, razlikúje samó s tem, kà po svojstvu poljskega jezika v sebi hrani hohník, a ruska beséda ga je uglušila, ali nahaja se hohník tudi v novoslov.: plent-, plántati, plantàti, plántav, pénklja; v srb.: spontati; v češkem: plantavy. Mej temi je samó novoslovénska: plent- vsa od kraja do konca jednaka litovske: plent-, katero oboje, kakor vidimo, znači malo ne isto, kar srbski: spontati. Pridenúmo še staroslov.: pętro, n., getäfelte Decke; hrv.-slov.: za-pentr-ati, v., fesseln, verwickeln: zapentran u mrežah vražjeh. Habd. Adam. 671.; srbski: petar, tra, m.; češki: patro, n., Gerüst, Stockwerk; poljski: piętro, n., Stockwerk, Gerüst; ruski (v naréčjih): pjaterĭ, f., pjatra, f., Balkon; gorénjesrb: pĭatr, m., die Balken in der Scheune, k čemur je primériti lit.: panta, f., der Hahnenbalken am Gebäude: Verband, Balkenverband. Né molčati o besédi: pęta, f. (staroslov.), die Ferse; novoslov.: pęta, f., srb.: peta, f., ruski: pjata, f., češki: pata, f., poljski: pięta, f.; lit.: pentis, m., f., die Ferse. Zmisel te besede je: gehemmt in der Richtung nach vorne zu; gewendet, zurückgewendet; priméri srbski: pete, f. pl. eine Art Kopfputz, „što žene i djevojke nose ostrag (zadaj)“. Vuk; ruski: pjatitĭ, v., zurückstossen, zurückschieben; pjatitĭ sja, v., rückwärts gehen, zurückgehen; novoslov.: pętĭti, v., impf., koga, poditi, zurücktreiben, zurückgehen machen. Po Dolénjskem okolo Št. Jarnéja; staroslov.: vųspętiti, v., hindern, hemmen, vųspętiti sę, v., zurückkehren, vųspęti, adv., zurück; novoslov.: spęt, adv., namesto: vzpęt, wieder; staroslov.: opęti, adv., rückwärts, zurück; novoslov.:

ópet, adv., wieder. O pojnih „zurück“ ino „wieder“ priméri novoslov.: mož je „nazáj“ bolán, ist wieder krank. Po Goríškem. Od besede: pęta, f., die Ferse, izvira staroslov.: pętino, n., der Sporn. Poznéje imamo o tem še več povédati.

Tréba je tukaj nekoliko obšírneje izpregovoríti o hohniki. V njem se kažó posebni zakoni, vrédni tencega premíselka. Beséde, popréj naštéte, imajo te obraze: a) *pent-* (pęt-): novoslov. pentav; staroslov.: pęta, f.; poljski: pięta, f., die Ferse, itd.; b) *pont-* (pąt-): srbski spontati; staroslov.: pąto, čemur po lici ustréza lit.: panta; c) *plent-* (plęt-): novoslov. plent-, pléntati; lit.: plenta; d) *plant-* (pląt-): novoslov. plántati, plantàti, plántav; češki: plantavy; poljski: płątać, ruski: plutati; e) *pentl-* (pętl-): novoslov. pénklja, namésto: péntlja; poljski: pętel: pętl-jü, pętlica, pętlik; novoslov., srb.: petlja. Staroslovénski besédi: pętelji, m., pętelja, f., nodus, eigentl. das Band, tudi prístojita sem, ker je „e“ samó vtáknen; f) *patl-*: ruski putlo, g) *pentr-* (pętr-): novoslov. za-pentr-ati; staroslov.: pętro; srb.: petar, tra; poljski: piętro itd. Ruski: pjateri, namésto: pjatri, priméri k staroslovénskemu: pętelji, pętelja; h) *petn-*: staroslov. pętino, namésto: pętno; i) *pretr-*: gorénjesrb. pęatr ustréza staroslovénskemu: *pretrü; k) *koprn-*: novoslov. kopernéti (-ně-), ním, v. impf., po čem, sich heiss sehnen, schmachten. O tem glagoli bode še góvora poznéje, ter semkaj je postavljen samó za tega délj, ker nobena izmej popréjšnjih beséd né pokazala obraza: pętrn-

Češka beseda: plantavy ima v sebi še hohník, naj-si sploh trdijo, da ta jezik zdaj užé nikdér ne kaže hohnívega ostanka. Staroslovénskemu „ą“ ustréza tudi „an“: novoslov. plántav itd.; češki: plantavy; a v srbskem: spontati namésto „ą“ stóji „on“, nikakor ne „an“ ali „un“, dasitudi bi se bilo poslédnjemu (un) najláže nádejati; priméri srb.: gúndelj, m., gúndo, m., der Maikäfer: gąd- gąsti, brummen, summen, a poleg tega je tudi pómneti srb.: gòbela, f., das Rad (in der Anekdote), namésto: gubela, staroslov. *gąbela: novoslov. gombéla, f., obód na zibéli. Erjavec v letop. slov. Matice 1879., 138.

Prvotno lice zgoraj naštétih beséd je: pęt, pąt s hohnívima samoglasnikoma „ę“, „ą“: pęta, pąto. A samoglasnik „ę“ ima v sebi dva déla: prvi je „e“, drugi je ž njim hohnívo stopljeni „n“. Ves tak je tudi „ą“. Popréjšnji oglédi nas učé, da se drugi, hohnívi

dél teh samoglasnikov, rekše „n“, /posugúbi (verdoppelt sich), in potem se odcépi, ohranivši ali svoj prvi glas „n“, ali izpremenívši se v „r“, „l“. Ta odcépek, preobrážen v „r“ ali „l“ a) stopí v débli pred hohník: plęt-, plät-; b) odskočí na konec débli: pętł-, pätł-, pętr-; c) zópet posugúbi svoj novi glas „r“ ali „l“ (v popréjšnjih besédah samó „r“), a potem stópi i v débli pred hohník i odskočí na konec debbla, oboje ob enem: prętr-; d) eden teh dvéh posugúbjenih odcépkov se izpremení v „r“, a drugi ohrani svoj prvotni glas „n“, ter potlej obá odskočita na konec debbla: koprn-. Lehko je razuméti, zakaj jeziku bolj ugaja glasovná združba: pętino, nego li: pnęto, ali drugače povédano, zakaj „n“ odskákuje samó na konec debbla. Popréj smo videli, da se v té združbe vtikajo tudi samoglasniki, časi i nepotrěbni. A tega ne mislim, da sem tukaj naštel tacih beséd vse raznolčne obraze, kolikor bi se jih moglo poroditi, kajti jezik je neskončno plodovit v svojih stvôrih.

Po občeji misli se tem besédam v koreníko déva: pĭn-pęti; ali vse kaže, da je to le njé obrušeno lice, katero v svojej celóti slóve: pĭnt.

Jezikoslovni zakon o hohnícih, s katerim smo se zdaj bávili, nam odkriva, zakaj imata staroslovénski glagol: mažĭlęti, Mann werden, in ruski samostavnik: mužlanŭ, m., der Kerl, ein grober Mann, v sebi „l“, kateri je bil do sih dob neraztolmačen, in to nas ob enem tudi učí, da zaradi jednacega „l“ i staroslovénski glagol: pečatĭlęti, siegeln, méri na sléd zatajĕnega hohníka, če tudi ga v imeni za némško besédo „Siegel“ uže néma ni stara slovénščina: pečatĭ, m. f., a ni drugi slovanski jezici: novoslov. pęčat, m.; srbski: pečat, m. itd.; v jedinej póljščini ga nahajamo, ali tudi tam zdaj uže samó v končnici: pieczęć, f., das Siegel, a bil je v pravéki i v samem debli. Beseda: pečatĭ se né porodila iz glagola: pek-peka, heiss sein, kakor se je nekđaj trdilo. Ker ima slovénščina za némško besédo „Siegel“ še neko drugo imé, povrnímo se zopet k ónemu glagolu, kateri slóve staroslov.: vŭspętiti, hindern, hemmen; ruski: pjatiti, zurückstossen, zurückschieben; novoslov.: pętiti, zurücktreiben. Pojma „hemmen“ in „drücken“ sta si v naravnem rôdi, ter namésto „zurückschieben“ moremo tudi reči „zurückdrücken“. Od te podstave: pęt, „drücken“, nahajamo staroslov.: pętino, n., das Zeichen; rus.: pjatno, n., das Siegel, der Stempel: Aufdruck (ostarélo); der Fleck, eigentl. zuerst: der einem

Fleck ähnliche, ein Zeichen bildende Siegelabdruck, Stempel; pjatnitī, v., stempeln (ostarélo); poljski: piątno, n., Stempel, Zeichen, eingebranntes Zeichen. Semkaj tudi štėj ruski: pjatlyj, adj. fleckig; srbski: pètići, m. pl., eine Art Auschlag, pètići, m. pl., isto, od koder je morda vlaška beseda: petécchie, f. pl., rothe Flecken auf der Haut, in tudi nemška: die Petetschen, Peteschen; a iz némščine je nazaj vzéta na pósodo poljska: petecie, petocie, m. f. plur., Fleckfieber, Petetschen; priméri vender tudi lat.: petigo, f., Räude. Ločiti je staroslovénski besédi: pětino, n., das Zeichen, ino: pětino, der Sporn, kajti prva se opira na podstavo: pět-, drücken, a druga je pridévník (adj.) od samostavnika: pęta, die Ferse, ter znači: zur Ferse gehörig. Semkaj morebiti pristoji tudi neraztolmačena beséda: pątī, m., der Weg, novoslov.: pót, m. f. itd., kar utegne značiti „utrta tla“, festgetreter Boden, via trita, in priméríti bi k temu bilo srbski: utrènik, m., die Heerstrasse, via trita, in novoslov. na Goríškem: útr, útra, m., festgetreter Boden; ako je ta misel prava, to latiński: pons-pontis né iz prvéne „móst“, nego samó „pót“, kakor si je tudi slovanska beséda „móst“ v ródi z besédo „město“, der Platz, Ort; zatorej naš „most“ utegne značiti: Übergangsstelle. A „pečatī“, namésto prvotnega: pęčętī, ima drugo koreníko: pęk, od koder potem: pąk, vordrücken von oben nach unten und auch von unten nach oben, za tega delj ruski: pečatī, f., rės né samó: Siegel, nego i: Druck, Bücherdruck; priméri češki: pučiti, v., vordrücken, vortreiben. Tega koréna beséde so znane ter zaznamenávajo: k višku napéto in tudi ob enem dólu pri-tísнено stvar: vótel, globok prostor: polj. pąk, m., pącz, m., die Knospe, pęk, m., das Bündel, a staroslov: pąčina, f., die hohe See, wo das Meer sehr tief ist; der hohle Raum (des Schiffes). Z besédo: pąčina je tudi vzporéditi novoslovénski, jednaki „l“, kakeršen je v „pečatīlěti“, imejóci glagol: pųklěti (-lě-), lím, v. impf.: to me noč in dan peklí, nagt mich im Innern, in der Tiefe. V Laščah; na Dolénjskem okolo Čáteža. Znano je, da „ą“ časi toli omedlí, da se preobrázi v „ů“.

(Dalje prihodnjič.)

zlog ali stil v noši. Zdaj imamo mode, minulih časov noše imenujemo kostume. K temu hitremu preminjanju pomorejo tudi špekulativni fabrikantje, delajo večinoma prav lahko blago, ki je v kratkem obnošeno, in skušajo za vsako sezono nove barve nov desén vvěsti z odločnim namenom, prejšne obleke spraviti iz mode in tako spečati več blaga.

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Najprvo je dostaviti, da imajo tudi koróški Slověni besedo: péter, tra, m., der Dachboden in der Scheune. A zdaj si oglédimo še nekóliko tacih beséd, kakeršne so: pęta, pąto, plęnt, pętro itd.

a) Krop-. Novoslov.: kròp, m., heisses Wasser; ruski: kropŭ, m., Dill, anethum; semkaj pristoji tudi: Krápina, f., ime hrstvatskim toplícam, ter „Krápina“ znáči isto, kar „toplíce“; novoslov.: krop-íva, f., Brennessel; skropěti, pím, v. impf., brennend jucken: roka me škropí, po vsej koži me je skropělo. V Laščah. V tej besedi se „s“ drží koreníke, kakor v staroslov.: -smąd-smąditi, poleg: -svęd-, -vęd-: -vęnąti, v., węłken, in kakor v novoslov.: skrepeněti, ním, v. impf., erstarren, gefrieren: vse skrepení, vse je skrepenělo od mraza, v Laščah, a v Miklošičevem slóvníku 319. bode pogrešno: skrepeniti; tak „s“ je tudi v novoslov.: škropiti, pím, poleg: škrofiti, fím, v. impf., bespritzen, namésto: skropiti, kajti češki je: skrapěti, v. impf., bespritzen, Jungm. — Staroslov.: koprŭ, m., anethum; novoslov.: kóper, pra, m., srbski: kopar, pra, m., ruski: kopěrŭ, prá, m., anethum, poleg rus.: kropŭ, m., anethum; češki: kopr, pru, m., poljski: kopr, m., koper, pru, m., anethum; novoslov.: kopr-íva, f., poleg: krop-íva, f., srb.: kopriva, f., rus.: kropiva, krapiva, kopriva, f., češki: kopríva, f., Brennessel. Te besede némajo predévka (metathesis) navadne vrste, nego hohníkov odcépek „r“ ali ostaje v debli ali odskákujje na konec debla. — Novoslov.: kòpěn, pna, o, adj., frei vom geschmolzenen Schnee: warm; srbski: kopan, pna, o, adj., isto; novoslov.: kópněti,

ním, v. impf., schmelzen, vom Schnee: warm werden, a ne: kopnôti, nem, kakor je v Mikl. lex. 303.; srbski: kòpnjeti, kòpním, v. impf., isto; novoslov.: prekópno, adj., n., prekòp, m., prekópnja, f., vse to znači ono mésto na pólji, kder sneg v^zpomládi najprvo skopní; lit.: prakapinė (-nê) f., isto, Nesselm. 178., kar zopet kaže, da rabi jedínemu Slovénu beseda: prekópnja, namésto: prokopñja, do konca ustrezajóca litovskej, ker slóvniki ostalih slovanskih jezikov je némajo. V besédah: kopen, adj., kopnëti, v. itd. vídimo v hohníkovem odcéпки ohranjen prvotni glas „n“, ter ob enem lahko uméjemo, da je, ter zakáj je „kòpna zemlja“ po resnici le „vom Schnee frei gewordenes Land“, a ne „Kontinent“, kakor so nekateri pisali (uže Gundulić) ter še zdaj pišó; narod ne verujem da bi kdé res takó govoril. — Novoslov.: kopernëti, ním, v. impf., po čem, sich heiss sehnen, schmachten. Ta beseda ima na konci debla sugub (doppelt) odcépek: „r“ poleg: „n“. — Novoslov.: okopëti, píím, v. pf.: v kozlec zloženo mokro snopje okopí, rekše segréje se in potlej oprhne ali spléšnéje, v Laščah; ruskoslov.: kopütinü, adj.: kopotna pešči, *кзми́на зидзлн*, Op. 2. 2. 96. v Miklošičevem slóvniki; ruski: kopotí, f., feiner Russ, koptëtí, v., vom Rauch schwarz werden, koptití, v., mit Rauch schwärzen; češki: kopet, ptu, m., Dampf, Rauch, Russ; v staréjšej čéšćini: kopetna niestiege (něstěje), clibanus fumans, Jagićev Archiv, V. 103.; poljski: kopeć, pcia, m., Dampf, Dunst, kopcicé, v., mit Rauch beizen, kopcieć, v., räucherig werden. Beséde: okopëti, kopotí, kopütinü itd. uže némajo hohníkovega odcéпка ni v debli ni na konci debla, ter primériti je k njim staroslov.: pečati.

Zgoraj smo dejáli, da Laščan govori: snopje oprhne ali spléšnéje (izreci: spléšnúje), a tukaj se mi zdí treba dostaviti, da sta meni vrhu glagolov: štěti, iměti znana 'samó še dva, katera se okolo moje domovíne sprezata časi po III. vrste 1. razredu (III. 1.); ta dva sta: uměti, umějem, v. impf., verstehen, kar se mej narodom uže redko sliši, in potem: pléšneti, pléšnějem (reci: pléšnújem), poleg pléšněti, pléšnim, v. impf., schimmeln. — Krelj posebno glagol: želěti, begehren, še često spreza po III. 1.: jast želejem I. 19 a; želejoč I. 91 b; želije inu hoče (reci: želüje, ter priméri: pléšnújem) II. 37 a; ako kateri episkoplje službe želi, ta počteniga dela želeje II. 39 a; želee imeti (reci: želeje, 3. pers. sing.) II. 158 a; k tem, ker ga želejo II. 179 b;

kadar želite (reci: želūjete) te priduce reči znati II. 210 a; a poleg tega vender tudi: ne želim I. 44 a; ako kateri episkoplje službe želi II. 39 a. — Po Goríškem svéti je táko staroličnejše sprezanje obilo navadnejše, posebno pod goró Krnom: bütéti, bütéjem, v. impf., glimmen; dühtéti, dühtéjem, v. impf., stark athmen; gomléti, gomléjem, v. impf., izgomléti, izgomléjem, v. pf.: „da bi ti ušesa izgomléla,“ govori mati otroku, ako je nehče poslušati; gomoléti, gomoléjem, v. impf., flackern; lühnéti, lühnéjem, v. impf., leichter werden, namesto: lühnéti: staroslov. līg-ū-kū, adj., leicht; močnéti, močnéjem, v. impf., stärker werden. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1879. léta. Dalje: obudovéti, obudovéjem, in: obudovím, v. pf., Witwer oder Witwe werden; prehudéti, prehudéjem, in: prehudím, v. pf., durchfaulen; zmehnéti, zmehnéjem, v. pf., weich werden, namesto: zmeknéti: staroslov. męk-ū-kū, adj., weich; priméri zgoraj: lühnéti. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1880. léta. Glagola: mehnéti (namesto: mekn-), lühnéti (namesto: lühn-), kaže da imata v podstavo nenavadne pridévnike: mékün, kna, o, weich, lühgün, gnà, ó, leicht; primeri: lühnó prijeti, sanft anfassen, v Gorénjcih.

Naštéjmo zdaj še nekaj glagolov, po resnici spadajócih pod III. glagolsko vrsto, katere glagole Slovéni vender po samopašnej razvadi napačno pišó, in to také, kakor da bi spadali pod IV. glagolsko vrsto. Ti glagoli so: vidéti, vidím, v. impf., sehen: staroslov. vidéti; védéti, vém, v. impf., wissen: staroslov. védéti; pómnéti, pómnim, v. impf., sich erinnern: staroslov. pomínéti, pomínja, pomíniši; viséti, visím (mej Dolénjci), poleg: viséti, visím (mej Gorénjci), v. impf., hangen; plésnéti, o čemer smo govorili uže poprej; íhtéti, íhtím, v. impf., schluchzen, namesto: íktéti: rus. ikátí, v. schluchzen, in to je podružno a nehohnívo lice krepkejše koreníke: jék, od katere ima nova slovénščina: jéčati, ječím, v. impf., ächzen; jécati, jécám, v. impf., stottern; jókati, jóčem, poleg: jókám, v. impf., weinen: *jakati, a v starejšem jezici nahajamo: jéklivū, zajéklivū, adj., stotternd, jéčati, v., ächzen. Na koreníki: jék stóji tudi novoslovenski priímek: Jékavec (eigentl. der Stotternde). Da res trebé pisati: íhtéti, a ne: íhtiti, učé glagoli, stvorjéni čisto po jednacem pravíli, a príglas imejóci na zlogi „éti“: dühtéti, pühtéti; žühtéti, žühtím, v. impf., glühende Hitze ausströmen: „peč žühti“, v Laščah, namesto: žügtéti: staroslov.

žeg-, žig-, brennen; priméri: íhtěti, namesto: íktěti. Očito je sam priglas kriv, ker stojí v začetki besede, a ne na zlogi „ěti“, da izrekamo: íhtůti, namesto: íhtěti; vídůti, vědůti, pómnući, vísůti, plěsnůti, namesto: víděti, věděti, pómněti itd.; a pisati je po zdanjem oskódnem (pomankljívem) običaji vender le tréba: íhteti, vídeti, vědeti, pómneti, víseti, plěsneti.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Píše Jos. Starè.

II.

Malo je mest, ki bi se bila zadnja leta tako povzdignila, kakor beli Zagreb, ki je pred desetimi leti imel komaj dvajset tisoč prebivalcev, a denes jih šteje blizu trideset tisoč. To število ni nikogar iznenadilo, kdor je v novejšem času bil v narodnej naši metropoli in je videl, kako kar čez noč povstajajo nova poslopja in se vsako leto odpirajo nove ulice. Toda Zagreb ni le od dné do dné večji, ampak on je tudi čim dalje, tem lepši. Kar se novega zida, vse je tako lepo narejeno, da ugaja tudi ostremu očesu pravega umetnika; a kar je dobrega iz starih časov, to se popravlja in pokriva z novo odejo, da ne zaostája za gizdavimi plodovi sedanje dobe. Bog nas varuj kake nepričakovane nesreče, in za nekoliko let bode ves Zagreb pomlajen in ne bode se več ločilo staro mesto od novega. Pa vsaj se takšno lišpanje tudi spodobi mestu, ki je dandenes bolj nego kdaj poprej središče vesoljnemu hrvatskemu narodu. V Zagrebu biva ban, kraljev namestnik in glavar deželne vlade; v Zagrebu zbirajo se tudi narodni zastopniki, da se posvetujejo o potrebah svojega naroda; ali mnogo imenitneje je to, da so v Zagrebu vsi viri, iz katerih se mej hrvatski narod razliva čim dalje, tem večja omika. Iz Hrvatske in Slavonije, iz Bosne in Hrcegovine, iz Dalmacije in iz slovenskih krajev gleda proti Zagrebu vsak, v čigar prsih bije domoljubno srce. Kar je Francozom Pariz, kar je Čehom Praga, to mora nam prej ali slej biti Zagreb. Ne bodeš mi torej zameril, častiti čitatelj, ako ti po malem razkazujem imenitnosti narodnega našega središča.

Jezikoslovne razprave.

Kupálo.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Lehko je blagovoljni čitatelj uže v mojem zadnjem spisi uganil, da bi se poleg obrazov: krop-, koprn-, kopn- v slovanščini tudi bilo nádejati (hohnívemu obrazu: k̑ap-, kateri bi značil sploh „gorkoto“. Rés nam to potrjuje Linde v svojem poljskem slóvniki, kder pri besedi „gorac“ nahajamo: człowieka porywczego nazywamy gorąco k̑apane go. Koczyński grammatyka, 1780. l., III. 90., kar Linde nemški takó tolmači: kurz angebunden, hitzig, ter podaje potem še nekoliko primérov: gorąco cię k̑apano, skoryś nazbyt. Cnapius, adagia 1632. l., 263.; kto gorąco k̑apany, prędko spłoszy ptaki. Potockiego Argienida, 334.; a pri besedi „k̑apany“, partic. praet. pass. v njem tudi čitamo: bardzoś gorąco k̑apany. Potockiego Argienida, 188., kar Linde tolmači s temi besedami: bardzoś prędky, porywezy, hitzköpfig, heiss vor der Stirne, ter priméta: cf. gorączka, in potem še dodaje: nie trzeba bydź gorąco k̑apanym. Andr. Rysińsk. 51.; gorąco k̑apani byli, prędko wyskoczyli, ze dżdżu pod rynnę trafili. Birkowskiego kazania obozowe, 1623. l. Poljska beseda: prędky, adj., znači: schnell, hastig, isto, kar: porywezy, adj., hastig, vor-eilig, jähzornig: hitzig, in samostavnik: gorączka, f., zaznamenáva: Hitze, Jähzorn, innerliche Hitze, Fieberhitze; a stari Slovén je „Fieberhitze“ brez okolíša imenoval: ognj, m., ignis, febris: ognimj žegoma, febricitans, v Ostromiri. Mikl. lex. Sam Linde krivo misli, da beséda „k̑apany“ (part. praet. pass.) znači „gebadet“, in zatorej smo po doslédnosti prisiljeni soditi, če tudi on tega nikdér ne govóri, da je „gorąco k̑apany“ iz prvíne značilo: heiss gebadet; ali táka sodba je sama ob sebi végasta, in tudi jo krepko izpodbija zgoraj povédani prímer: gorąco k̑apani byli, ze dżdżu pod rynnę trafili; kajti če je to rékanje v poljskem jezici dobilo začétek od „gorkih kopélij“, potem so brez dvojbe nezmíselne Birkovskega besede: goréce kópani so bili, in zató so prišli z dežja pod káp. Vrhu tega človeka mahoma izza

gorke kopéli osvoji trudnost, kar je znano tudi prostemu narodu. Vse to nam jasno pripoveduje, da tu nikakor né misliti o glagoli, kateri staroslovénski slóve: k̑apa ti, novoslovénski: kópa ti, poljski: k̑apać, itd. ter znači: baden. Tréba je druge pomóci iskati. Vémo namreč, da časi kaka beséda še rabi v navadnem góvori, če tudi se je nje prvotni zmisel do konca pozabil. Takej besedi jezik v podporo pridene kakšno drugo, obče razumno, katera ima ist pomén. V Nemcih je često slišati in čitati: Leib und Leben; a tudi beseda „Leib“ je nekđaj značila: vita, das Leben, in zatorej Weigand, Wörterb. I. 925. uč: die pleonastische Redensart „Leib und Leben“ bildete sich, weil die alte Bedeutung von Leib (= Leben) schon entschwunden war. Mimo gredé bodi rečeno, da i slovanska beseda: živót, staroslov.: životŭ, m. itd. iz počétka znači samó „vita“, in da je krivo le nemško zasekávaje, ako je to v nekaterem narečji zdaj tudi „Leib“. Zatorej vse tjakaj méri, da je poljska beséda: k̑apany iz prvíne uže sama zaznamenávala nekaj tacega, kakor „segrét ali razkúrjen, vróć“, a ker so to ljudjé pozabili kesnéje, bilo je zaradi tega v neprestano podslómbu treba dodati: gorąco, adv., kar tudi vzraža: toplo v najvišjej stopínji, toplo do páljenja. Linde. Glagol: k̑apać, na katerem stojí: k̑apany, part. praet. pass., značil je morebiti „heizen“, ali kaj podobnega.

Tudi ruščini rabi podstava: kup- (staroslov.: *k̑ap-), heiss sein, brennen, o čemer svedoči tega jezika beseda: kupál'nica, f., das Feuer auf freiem Felde, Bivouakfeuer, der Scheiterhaufen; vrhu tega je rus.: kupálo, n., das Brennkraut, ranunculus acris; litovski: kupolė (-lė) f., Johanniskraut, hypericum perforatum, vzprijéto je na pósodo; ruski: kupál'nica, f., znači dalje: der Sturmhut, aconitum; a „Sturmhut“ se ruski imenuje tudi: ljútikŭ, m.: staroslov.: ljutŭ, adj., saevus, vehemens, violentus; srbski: ljut, adj., iratus, saevus; rus.: ljutyj, adj., grimmig, strenge, hastig, feurig; a „Brennkraut“ Čehu slóve: pryskyřník, m., in poleg tega je češki: pryskyřec, m., Brandbläschen, pryskyřice, f., Baumharz: goréča stvar, pryskyřičník, m., Gifhahnenfuss, Teufelsranunkel; poljski: prysk, m., glühende Kohlen oder Asche. Linde. Vse to nas vabi misliti, da pojem v ónih besedah, katere so ^{pridržane} vzdéte zgoraj oménjenim rastlínam: kupál'nica itd., rés ne more biti drug, nego li v besedah: koper, m., anethum, kopríva, f., Brennessel, namreč: heiss, brennend. Ruski je dalje: kuporósŭ, m., der Vitriol,

kuporósnaja kislotá, die Schwefelsäure. Ta samostavnik bi jaz delil: kupor-os, dajóč mu obrazilo „os“, kakeršno je v srb.: prk-os, m., der Trotz: prko-njiti se, v. r. impf., zürnen; malorus.: dziv-osy, plur., Wunderding, priméri: kundosić, v., bei den Haaren reissen; češki: rak-os, rok-os, m., Schilfrohr; poljski: dziw-osy, plur., wunderliches Zeug, krzyw-os, m., krummes Ding, lat-os, m., einjähriges Thier. Mikl. Gramm. II. 327.

Kupálo.

Od podstave (rus.): kup-, staroslov.: *kap-, heiss, brennend, po mojih mislih treba tudi proizvajati ruskega slutvo-bogá po imeni kupálo, n. (*kapalo, v staréjšem lici: *kapadlo), kar po vsem, kolikor sem do zdaj govoril o tej stvári, nikakor ne more značiti nič družega, nego li samó: das Feuer (zur Zeit der Sommersonnenwende.) Beseda „kupalo“ je v tem zmislí zdaj malo ne uže zamrla, ker je krščanska véra izpodrínila večino poganskih nazívál in običajev, ako tudi ne vseh ter ne povsód jednako. V ruskem narodnem góvorí še vender nahajamo: kupála, m., der Johannistag, Ivánŭ Kupála, Johannes der Täufer. Pavlovskij, russ.-deutsch. Wörterb., 2. Aufl., Riga 1879. Tudi neko poljsko narečje še govóri: na kupajła, namésto: na święty Jan, zur Johanniszeit. Mikl. Gramm. II. 100. Te besede nikdér ne morem dobiti v poljskih slóvníkih, kolikor je meni dostopnih. Kupajło stóji namesto: kupadło, kakor poljski: brzechajło, Zänker, krzykajło, Schreihals, namésto: brzechadło, krzykadło. Mikl. Gramm. II. 100. Težko je, trdno reči, ali se je poljska beséda: kupajło hohníka iznebíla stóprav kesnéje, ali je na pósodo vzeta iz ruščine. Vender se mi zdí resnici podobno, da so jo Léhi, koder jim še rabi, vzprijéli od ruskih sosédov, ker je tóli redka v poljščini, katera ima drugo, prostemu narodu povsód znano ime: sobotka, f., das Sonnenwendfeuer, in ker né verjeti, da bi zgoraj povedana beséda „kapany“ (part. praet. pass.) še imela hohník v sebi, a „kupajło“ ne, če tudi sta obé vzniknili iz ístega glagola, a ne samó iz ístega korena. Vrhu tega né pozabiti, da se nahaja „kupalo“ v jedínih ruskih cerkvénih zapisih poznejše dobe, in da pisatelji uže néso tedàj znali prvotnega razuma rečene besede, ter so zaradi tega z veliko mrzostjo izrečno pripovedovali bajeslovno pomoto, kakor bi to bil res nekakšen bog poganskih časov. Da so v ruskem naródi malo ne usehníli vsi pravi in čisti viri ali studenci, kateri bi

nam svedočili, kaj si je ta beseda po resnici zaznamenávala, temu se né čuditi; kajti pobožni krščéniki, še posebno duhovniki, od katerih jedinih imamo najstaréjše a skope zabeléžke, néso radi govorili o poganskej gnusoti; mnogim se je lepše zdelo molčati. Pri ostalih Slovanih, razven poljskega „kupajla“, tega imena uže ne dobodeš ni v staréjših spisih, ni v pripovédkah a ni v živem góvori, kolikor je meni znano, ter nikakor ne moremo trdno védeti, ée li je, in katerim li Slovanom vrhu Rusov je nekđaj rabílo. Kakó hoče brez obile knjižnosti in zgodovinskih zabeléžkov drugače biti? Nikogar né tajno, koliko poganskih beséd so s takim potem ljudjé ali do dobrega izgubili z jezika, ali o njih do konca pozabili, kaj so iz prvíne zaznamenávalé. To se je po nekaterih krajih zgodilo hitréje, a po drugih poznéje, kakor je k njim prišlo krščanstvo poprej ali kesnéje in kakor je ali zajétnejše ali šibkéjše kalí obródló ljudém v srcih. Tudi si je misliti, da vsa slovanska plemena povsod istih imén svojim bogovom néso uže odtlej imela, od kar so se tóli široko raztegníla po zemlji, in da jih zatorej izvéstno uže néso iméla za ónih časov, kadar so prvič jéla v zgodovíni stopati mej druge evropske narode. S kratka rêči, nikdér na svéti néma tolike zméte in take zmési, kakeršna je v slovanskem bajeslovji, ki je za tega delj neizmerno težka védnost, ako tudi so bajeslovnega napisali uže mnogo, a malo na korist; kajti največ tega je ali glupo izmišljánje ali nekritično ugibánje ali samovoljno tolmačénje. Vrhu napake, oménjene uže poprej, da so domači pisatelji prepozno ter preskopo le tu in tam črhnilí kaj o katerem poganskem bógí svojega rodú, ker néso razuméli, koliko bi s tem bilo ustrezéno bodočim vékom, nahajamo tudi še drugo zlo: nekateri so namreč ostalih slovanskih plemén bogove nezagodovinski in brez vestí po sili vgnétali tudi v svojih rojakov božanstva. Tujih narodov knjižnici, ki so brez védnosti našega jezika pisali osobito o polabskih Slovanov bogovih, največ néso znali niti imén prav zabeléžiti, a še menj so mogli dobro pogoditi notranje svojstvo in značaj bajeslovnega bitja. Ali čémú bi jih kdo grajal, kà niti Slovan sam svojih bogóv poznéjša léta né bil dóbelj vselej prav zapisati! V ruskih spomenícih čítamo: Dažba in Dašuba; Striba; Makoši in Mkoši; Semargla (acc. sing.), poleg: Dažibogŭ, Stribogŭ, Mokoši, vŭ Sima i vŭ Rīgla itd. A slovanska bajeslovna védnost je vrhu vsega tega vender brez dvojbe možna ter bode brez dvojbe tudi ustanovljena. Vrlo žal mi je, kà zdaj némam v roci bajeslovnih dél učenih Rusov naše dobe.

Poprój le mimo gredé v misel vzéte poljske beséde: *sobotka*, f., *Sonnenwendfeuer*, jaz ne bi proizvajal od „sobote“, *Samstag*, staroslov.: *sabota*, f., *sabbatum*. Zdí se mi prenagljenost, jezikoslovne težave izpod nóg spravljati z vóhanjem tujega pridobitka povsod, kder koli slišimo glasove, po samem naključji podobne glasóvom te ali óne besede kacega družega jezika. Tudi trebé na umi iméti, da je ta beseda po vsej prlíki ostala iz poganskih starodavnih časov, kadar Slovan še né poznal zdanje „sobote“ niti na pósodo jemál od sosédov toliko, kolikor poznéje, izvéstno vsaj ne bajeslovnega nazivála. Jezik slovanskega pleména kaže ogromno samorodno krepost: rék in gór, mést in vasíj je na široko po Evropi (vzníknilo iz njega tóliko, da se je čúdití, a kakó li ne bi domačim, jako číslanim, po tedanjem razumi svétim obíčajem bil mogel najti sam svojih beséd! Opómeniti je k temu, da na poljskej zemlji nahajamo obilo starodavnih, vmés tudi úže pred samim kríščanstvom ustanovljenih vasíj in mést, ki se zovó „Sobota“ ali „Sobotka“, in da je „Sobota“ ali „Sobotka“ tudi mésto in góra v Šlezákíh, Zobten, der Zobtenberg.

O tej góri Šafařík piše: „důležité v nejednom ohledu jest prastaré jméno hory Soboty (nyní Zobtenberg), na níž Staroslované své přepamatné svátky, Sobotky jmenované, slavívali.“ Slovanské starožítlosti, v Praze 1837., na 761. str. — Né po vsem dokazano, da je „sobotka“ i v začetki brez nobene dvojbe značila samó to, kar v poznejših dobah in kar zaznamenáva še denes; a še menj vérujem, da imamo v njej ime kacega božanstva, ako tudi Linde v slóvníki priméta: „cf. Sabot, božek Szlezaków, ezczony na górze Zobtenberg“, ker on z nobenim dokazom kakeršnega koli pisatelja na tem mésti ne podpira svojega mnénja, in ker ne uméjem, zakaj Sabot, a ne Sobot. Če je rés úže iz prvéne značila samó „kresni ogenj“, morda bi se utegnilo misliti, da je nje temni koren kakor koli v blížjem ali daljšem ródi z novoslovénsko besedo: *zubŭlj*, m., *die Flamme*, in s srbsko: *zublja*, f., *usukana léskova* ali *dobôva luč*. Kar se dostaje menjávanja mej glasoma „s“ in „z“, dalo bi se morda temu prispodobiti staroslov.: *zidŭ*, m., *zidŭ*, m., *murus*, *zidateljŭ*, m., *aedificator*, poleg: *sŭdŭ*, m., *murus*, *sŭdateľjŭ*, m., *conditor*; tudi staroslov.: *svagarŭ*, m., *svegarŭ*, m., *der Schwamm*, namesto česar je novoslov.: *žvág*, m., *kresílna goba*, a ruski tudi: *čaga*, f., *unechter Zunderschwamm*. Erjavec v letop. slov. Matice 1880. l., na 216. str. „Slovník naučný“ velí, da ime:

sobotky, f. plur., za „kresni ogenj“ rabi ogerskim Slovakom, galíškim Poljakom in Belim Rusom. A vémo, da je podstava: sobotkrajevna imena obrodila tudi mej Čehi in Moravljani ter po ogerskeji zemlji zunaj Slovakov in vrhu tega mej kranjskimi Slovénii. Ali méri to morebiti i po teh krajih na bogočastje v dnevih polétnega solnóvrata? Zgodovina moléi o tem, kakor tudi o premnozih stvaréh slovanskega bajeslovja. V Čehih je: Sobotka, f., zeló staro méstce Boljeslavske oblasti, a na Moravskih tléh: Sobotin, m., Zoptau, neka vas, ter na Ogerskeji: Sobotica, f., srbski: Subotica, f., Vuk, ogerski: Szabadka, Maria-Theresiopól, a v Kranjcih: Sveta Sobota (ali Bukov Vrh), der Sabatberg. Freyer, Ortschafts- und Schlössernamen in Krain, 12. Ali more vse to in drugo te vrste brez nobenega izímka biti od jedíne krščanske „sobote“? V srbsko nazivaló /„Subotica“, Maria-Theresiopel, res vidimo, da je zaséknilo „sobotno“ ime, katero Srbu slóve: subota, der Samstag; a to se je morda zgódilo proti sebi v mlajšej dobi, kakor svedóči ogersko lice te besede „Szabadka“, katero bi slulo „Szubadka“ brez dvojbe, ako bi mu „subot-“ bilo v podstavo.

(Dalje prihodnjič.)

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

18. Tisto noč, v katerej se je rodil Kristus, izpolnilo se je vsakemu človeku vse, kar koli si je želel. Kdor je hotel zlata, našel ga je drugi dan poln rudnik. Kdor je rajši imel rodovitno polje, plenjaló mu je od takrat žito desetkrat bolje, kakor vsem sosedom. Komur se je zdela voda premrzla, pritekél mu je studenec, ki je bil po zimi gorák, da ga je bilo veselje piti, po letu pa mrzel, da so delavci po polu ure daleč ponj hodili. Takrat se je odprl Podturnom bistrí Radež, hladni in krhki izvirek pri Ždinjej vasi in druge dobre vode. Nekaterim se je tožilo, da se po zimi ni moči kopati in drugo jutro bruhal jim je pred hišo iz zemlje vroč studenec, da so se brez škode lahko v njem okopali. Tako so postale vse toplice. Ni mogoče prešteti vseh dobrot, katere so prišle tisto noč na zemljo. Pa tudi

Jezikoslovne razprave.

Kupálo.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Linde v slóvniku za besédo: *sobotka*, f., das *Johannisfeuer*, *Sonnenwendefeuer*, podaje zanímljivo mesto iz poljskega pisatelja s konca 16. véka: „u nas w wilią ś. Jana niewiasty ognie paliły, tańcowały, śpiewały, djabłu cześć i modłę czyniąc; tego obyczaiu pogańskiego do tych czasów w Polsce nie chcą opuszczać, ofiarowanie z bylicy czyniąc, wieszając po domach i opasując się nią, czynią sobotki, paląc ognie, krzesząc ie deskami, aby była prawie swiętność djabelska, śpiewając pieśni, tańcując.“ Marcina z Urzędowa herbarz czyli zielnik, 1595. léta, na 32. str.

Evo poljské *sobotke*, evo tudi slovénkega *krésa*, kakor se praznuje v Kranjih, in evo ruskega *kupála*! Brez malih razlík zeló také pri nas delajo na kresni večer še zdaj, kadar zapále jako velik ogenj, ki ga ne kúre samó ženske (niewiasty), kakor ga niti Poljakom néso, ker mislim, da z besedo „niewiasty“ hoče Martin „z Urzędowa“ le povédati, da so k sobotkam najrajše tékale ženske glave, katere se povsod in vedno drže starih običajev, starih vrah in starih beséd mnogo trdnéje, nego li možáki. Ali mladína obojega spola prepéva, pleše ter preskákuje kresni ogenj tudi mej nami, a namésto „bylice“ ali „metlíke“ (*artemisia*, *Beifuss*) imajo „práprot“, katera našim rojakom zdaj uže ne rabi v darovanje (ofiarowanie) solnému bógu, a na hiže (po domach) jo vender tudi obešajo, ker jo po nekíh krajih na kresni večer vtikajo v streho nad svojimi vrati in razstíljajo po tleh v stanícáh, v katere se navadno shaja družína po kmetih. Á tí običaji néso povsod jednaki, ali poganski so povsod, če tega tudi zdaj uže ne čuti krščení Slovén, kateremu je starega solného boga davno izpodrinil sv. Ivan krstník, ki prostim ljudém slóve „krsník“, kakor bi to bilo namesto „kresník“, da je zatorej tudi svetníkovo ime narodu pomoglo, hitréje pozabiti prvobitni značaj in vzrok tega bojeslovnega obréda. Poljski pisatelj je 1595. léta še vrlo dobro pámetoval, da je „sobotka“ ostanek pogaškega časa (obyczaiu pogańskiego),

in zató velí: „djabłu cześé i modłę czyniac“ (zlódeju čast in molítev činèč); kajti poljska beseda: modła, f., znači: molítev, das Gebet, in še vedno se govori: czynić modły do Boga, zu Gott beten, ker je po zdanjem govorjenji uže navadnejše: modły, f. pl., das Gebet, nego li staréjši, nekđaj tudi obični obraz: modła, f. sing. Bandtkie, słownik I., 90., 455.; a beseda: modła, f., poljski znači tudi: Götzenbild, čemur je morda prispodobiti novoslovénsko besedo: molík, m., der Götze, das Götzenbild, ker takó izrékajo po mnogih krajih okolo Ríbnice in Lašč, a po drugód: malík m., kakor se nahaja i v knjigah, kar je po mojej sodbi vender le nepravílno; kajti molík je namésto modlík, in takó tudi: móliti, v. impf., beten, namésto: môdliti, kakor poslédnjo besédo Korošci po nekatere kraje rés govore še zdaj; češki: modliti se, v. r. impf., poljski: modlić się, v. r. impf., beten; primériti je i češki: modlikati, v. impf., anhaltend bitten, modlik, m., príimek moški, modlić, m., der Beter, modlička, f., die Beterin; ein kleiner Götze. Jungmann. Zatorej né pritegniti Miklošiču, ki v staroslovénskem slóvníku na 361. str. uči: „nota: malik (malük, malíka),*) statua, Meg., idolum, Meg., malus genius, lex., hišni malik, lar, lex.; echo: malik letí (es wiederhallt), Oberkr.; malikova služba, Trub., malikovati, Trub.; croat. malik, maličac, maličić, spirito folletto (Poltergeist, Kobold), Veglia, Glasn. 1860. II. 8.: hoc germ. est originis, cf. ags. mael, signum, imago. Ztschr. 7. 225., Pott 2. l. 293.“ — K temu je dodati novoslovénski príimek: Malič, líča, m., in glagol: zmaličiti, corrupiren, zmaličiti se, ausarten, namésto: vzmaličiti: mlada je še ta dékla, pa vender uže vsa zmaličena (verdorben); séme se je zmaličilo; sina so hlapeci zmaličili. V Laščah. Jaz bi ménil, da je trebé ločiti beséde: molík, der Götze, das Götzenbild, molikovati, v. impf., Abgötterei treiben, molikova služba, der Götzendienst, od besed: hišni malík in od hrvatskega: malik, maličac, maličić, der Kobold, ker posléduje beséde imajo podstavo: malü, adj., klein; ruski: maličėnokü, nka, m., der Däumling; češki: malík, m., maliček, čku, m., ein kleiner Mensch, Jungm.; kajti narod misli rés, da je vsako bitje te vrste šibkega in zeló kratkega telésca, némški: Heinzelmännchen, Wichtelmännchen, novoslovénski pod Krnom: skřkljič, Erjavec v letop. Matice slov. 1880. l. na

*) Kolikor jaz vém, nikdér ne izrékajo: malük, malíka, nego povsod: malík, malíka, in poleg tega: molík, molíka.

187. str., od glagola: /skrk^uniti, v. pf. zusammenschumpfen, skrčiti se, v pf., isto; priméri novoslovenski: /krc^ulj, clj^a, m., ein dicker, das heisst, zusammengedrängter Klotz. V Dolénjeih. Semkaj bi jaz tudi vméstil besedo: /malík, das Echo, ker tu in tam narod še zdaj méni, da z odmévanjem človeka oponaša skrkliječ, ki se skr^uje v grmovje ali za skale. Spomína vredno je, kar gospod profesor Trdina o malíki piše v „Novicah“ 1859. léta na 315. str., kder poroča, da ljudjé otoka Krka (Veglia) vedé posebno dosti povédati o njem, ki jim slóve tudi malič in maliča c. Velik naga-jívec je ter nekaj podoben kranjskemu skrkličju (škratu). Prebiva najrajši po gozdéh, kder neprestano človeški glas oponaša (das Echo). Kdor glasno govori, po hyósti gredé, temu je malík naglo za petama ter ga napástuje, kolikor more. Zaljubljene déklice draži posebno rad. Izza grma jih začne klicati z ljubovnikovim glasom, a kadar se mu približajo, takój se drugdé oglási, da napósled vse zmétene same ne znajo, kod hôde, ter se zbadajo in praskajo ob trn^uje po gošči. Z večera zahaja tudi k ljudém v hiže, da jésti dobode; a vzprijóto večerjo pošteno plača. Vedno je vesel ter po ves dan pleše po skalah ali se vrtí na kacem strm^u rób^ui, tudi često po žiti; a najbolje stvorí, kdor ga ne odganja, ker mu povrne vse, kar je pokvaril. Malík je ma j h e n, bel, skočan, prijazen deček, oblečen v pisano suk^unjico, ki mu do koléna séza, a pokrit z rudečo kapico. On vé za vse zaklade, in obtorej ga še zdaj zalázuje mnogo tacih, ki so novce ali raztóčili ali jih nikoli néso imeli. Težko ga je ujeti. Kdor ga ima, ta mu zapoveduje, kar hoče, a on vse stvorí. Vrhu tega človeku služi do njega smrti, ako mu je v zastavo dal svojo s é n c o, katera malíku pomaga, da ne umerje in da vedno mlad ostaje; a brezsénc^unik potem hira ter ne otide zgodnej smrti (malus genius). Po človeškej duši vender ne hrepení. Móči ga je tudi kupiti in zapreti v /skrábijco (škatlo), izpod katere potlej vsako jutro pade zlatník. V zapôri sedí malík, a drugi ljudjé víde jášč^uerico,* mramôrja, múrina ali polha (hižni malík). A ta kúp^unja je človeku velíka grehota. Lehko ga je tudi priklicati; najbolje mu je tri krati na kljuko zazvižgati ali na razpotji zapiskati v novo piščal, kadar so vrbe mežévne;

(*) Jášč^uerica, f., die Eidechse. Okolo Škofje Loke govore: jáš^uerca, f., namesto: kúš^uar, šarja, m., kúšč^uar, šč^uarja, m., a pravilno bi trévalo, da ta beséda slóve: gúšč^uer, šč^uera, m., kajti staroslovénski je: gušter^u, m., in poleg tega staroslov. tudi: jašterica, f., die Eidechse.

a človek bodi tedaj sam, ter ne imej nič božjega in svetega pri sebi, ker se tega boji ter beži tudi zvonov, cérkev in križev. Takó piše gosp. profesor Trdina. O nemškem posodili tu nikakor né misliti, in tudi vprašamo: kakó li mogó pojmu anglosaske beséde: *mael*, das *Zeichen*, das *Bildnis*, ustrézati vsi raznolični pojmi, kolikor jih je v naštetih slovénских besédah? Kakó se je iz tega poródil pojem „Echo“? A vsa uganka je z láchka ugánena, ako pristanemo na to, kar smo úže povédali, da se je namreč pomešala beséda: *molík*, der *Götze*, das *Götzenbild*, z besédo: *malík*, das *Wichtelmännchen*, der *Kobold*. — Vrnímo se na popréjšnje! Poljaci so se pri svojih sobotkah tudi molíli, brez dvojbe solnčnemu bógu; a mej nami je to zamrlo, menda úže davno. Ako je Martinu stvar bila rés do konca znana, kakor vse kaže, ter ako ga uméjemo prav, to se je iz njega besed učiti, da so Léhi kresnò gramado zažigali z „divjim ognjem“, ukrêsavši ga z deskó ob deskó: „*palac ognie, krzeszac ie deskami*“, kar se je pobožnemu pisatelju zdélo posebno vražje, „*świątność djabelska*.“

Kakó Istrani blizu Pazna praznujo kresni večér, to nam gospod J. Viskaterega smo dolžni zahvaliti o mnogih lepih zbirkah narodnih stvaríj istranskih, pripoveduje v letop. Maticе slov. 1878. léta v III. snopíci na 136. str. Kar je ondúkaj čitati, povzemímo na tem mesti nekoliko po svoje.

„Tukaj ne ložévajo tolicih kresov, kolikeršne po kranjskej deželi. V krés davajo sosédi vsak po malo kakovega trnja (morda tudi brínja?), da je večji plamen. H krésu pride mnogo ljudíj, moških in ženskih, mladih in starih. Stáréjši samó stojé okolo ognja, a mlajši, posebno pastirji in pastiríce, primši se za róke, stvoré okrog plamenéčega krésa kólo in plešó plés „kólo“, vrtèč se zdaj na désno, zdaj na lévo, vzpevajúč pésenco, katera je tu zdolaj zapisana. Kadar krés pogorí, stopi mladèc jeden po jeden iz kóla, katero se takój zopet zveže; a on se izvije kólu pod rokami, preskoči žarjávico ter na ónej stráni smukne ven, zopet kólu pod rokami; jednako on stvorí, kadar nazaj gredé preskoči ogenj ter se z nova v kólo zaplete. Za njim skačó drugi jednako, dokler se ne napojó, nasmejó in utrué. Uméje se, da ne skače, kdor ne more ognja preskočiti.

Mej plesanjem pojó to pésenco:

Góri, góri, božji krés!
Da nam bude tuka plés
Bógu na čast

I svetomu Ivanu
Na veliku slavu!
Mi imamo tu plesati,

Bábinomu jánjca	Priko krésa skoči;
Čast i hvalu dati.	Bábin jánjac
Bábin jánjac	Zímu nam odnosi;
Okol' krésa skače;	Bábin jánjac
Bábin jánjac	Léto nam donosi.**

Gospod J. V. dostavlja, da „baba“ znači „zimo“, a babin „janjac“ da zaznamenáva „vzpomlád“. Né težavno razuméti, da je to rés; ali ob enem se je tréba tudi vprašati, ako je baba „zima“, a jánjec ako zaznamenáva „vzpomlád“, kakó je to, da više stojéčo pésen prepévajo ó krési? Ob tem gódi „se dan obési“, kakor govori náš prosti narod, ki hoče s tem reči, da se zdaj léto obrača zópet na zímo, ker se uže zopet krče dnevi, kateri so vedno rastli od božíča do tega časa. Ali né veliko brezumje, o prvem nastopi zimskega približavanja krožiti vzpomládujo pésen? S kratka, če tudi ne dvojimo, da je ta popévka rabila rés bogočastnemu obrédu poganskemu, vender se v starodavnosti nikakor né mogla prepévati o krési, nego le v za čétki vzpomládi, šušca méseca; kajti 21. dan tega méseca solnce stópi v znamenje nébeskega ovna ali jánjca (tudi Nótranjec in Dolénjec govorita /jánjec, jánjca, m., der junge Widder, namésto: jágnejec, jágenjca, staroslov.: jagniči, m., agnus.) A to je „babin janjac“! Ob tem časi je po nekaterih krajih slovanskih zémelj, rekše v Poljacih, Lužičanih, Šlezacih, Čehih, Moravljanih in Slovacih, še zdaj obíčaj, smrt v podobi stare „babe“, narejéne od „slame“ ali „raztrganih krp“, iz vasí „odnašati“, zunaj ali jo „utopiti“ ali „sežgati“, a namésto nje „donašati léto“, rekše polétno dóbo, h katerej prístoji tudi vzpomlád. Priméri:

Babin janjac zimu nam odnosi;
Babin janjac léto nam donosi.

Ta obíčaj se kaže tudi široko mej Nemci, kateri so ga morda vender le pobrali od Slovanov, da-si Grimm tega nikakor ne pritégne, ter po svoje ga imenovali „das Todaustragen“. Smrt je tukaj isto, kar zima, katera se zove tudi baba. Zatorej srédopostno srédo Hrvat*) in Slovén („babo reže“ ali „žaga“, samó, da je „rézanje“ utegnulo k nam priti od Romanov, ker tudi po španskej in vlaškej zemlji nahajamo navado, srédi posta babo rezati, „segare la vecchia“. Grimm, Deutsche Mythologie 452. V Tržíči pod Ljubéljem Gorénjci srédopostno srédo s kacega brda v potok zatočé sod, poln vóde in kamenja,

*) Antons Versuch über die Slaven 2, 66 v Grimmovej knjigi: Deutsche Mythologie 453.

ter govore, da kotalicajo vehtro-babo. „Glasnik“ 1859. léta I. 78. Tu je namesto slovanske babe-zime vlézlo nemško bajeslovno bitje: die Frau Berchta, katera se više mej Gorénjci imenuje tudi péhtra-baba.

Vrhu tega v kranjskih Slovénih o mesopústi, navadno v pepelnéno srédo, sploh sežígajo ali pokopávajo Kórenta ali Pústa; kajti nekateri kraji ga „sežígajo“, a drugi „pokopávajo“, in tod mu velé „Pust“, a drugód „Kórent“. Mladej v to délo zgradé „slamnega“ moža, po nekod oblécenega tudi še v „raztrgane krpe“, ter ga ali „utopé“ ali „sežgó“ mej skakanjem, smehom in šalami. Okolo Kriškega v Dolénjcih ga poprej zapále in potlej vrgó v Savo; a Gorénjcem je namesto moža dovolj samó kak snop ali věhūt (pušelj) goreče slame na drogi; po drugih gorénjskih sélih zapále stare metle in govore, da sežígajo „Pusta“. Okolo Vídrije ga z visocega skalovjá meó v strmo globíno, ker ga je ondod prepovédano žgati. Né lahko dvojiti, da po nevédnosti, kadar je bilo uže mnogo vékov minólo od poganskih časov, nam je stopil Kórent ali Pust namésto babe ali zime, ter da zatorej nahajamo tudi tukaj ostanek vzpomladnjega praznovanja svojih nekrščenih pradedov. Kakor „babo-zimo“, také i „Kórenta“ ali „Pusta“ naréjajo od „slame“ in „raztrganih krp“, ter ga ali „utápljajo“ ali sežígajo“.

Ako prejšnjo istransko popévko razglédamo tanje, vidimo, da razpada na dvé polovíni. Prva séza do konca gránesa: „čast i hvalu dati“, a druga od tod pa do zvršétka. Pazljiv čitatelj najde také, da so prvo polovíno kesnéje semkaj ali iz kake druge péсни privlékli, ali da je, kar se zdi verjétnéje, baš v to naméro zložena v poznej dóbi, kadar uže néso razuméli pésnij delati, kakor jih je znal staréjši zárod; kajti v njej se nam kaže, rekel bi, kakor ves drugačen svét, nego li v drugej polovíni, kar se namreč dostaje notranjega stvóra in samih gránesov, ki se mej sobój razmenjávajo, kakor se jim zdí, imejóč ta po dvé, ta po tri, ón po štiri trohajske stope z moškím ali ženskim koncem; a pet stóp néma nobeden. Ženski odmor se rés nahaja po srbskem običaji konci druge stope. Zanimljiv je posebno prvi gránes, ki ima toliko duhá po našej planínskej slovénščini, da bi se ga bil mogel izmisliti sam Dobravčín. „Gôri, gôri, božji krés“! Né li to zeló také, kakor: „stojaj, stojaj, Petrograd“? A Dobravčínu se godí krivica! Ali námamo tudi slovénske narodne péсни: „pléši, pléši, črni kós“? Ni druga polovíca istranske popévke

né ostala vsa, kakëršna je bila iz prvíne, ker je vánjo trébalo spraviti „krés“, kateremu ob svojem rojstvi né bila naménjena. Jedíni zadnji štirje gránesi, — štirje, kakor jih namreč piše gospod J. V., imajo nepokvarjeno prvobitno lice. Vender se je v tej polovíni od kraja do konca vsaj ohranila nekdanja méra, ki je prava srbska, junaškim pésnim obíčajna, z odmorom ženskim za drugo stopo:

Babín | janjac || leto | nam do|nosi,

kakor:

Sasta|la se || četir|i ta|bora.

Povpraša kdo, zakaj li smo govorili o tej popévki tóli obšírno ter o njej potratili več beséd, nego li se razno komu zdí potrebno in vredno? Zgodilo se je za tega delj, če tudi smo rés krenili nekoliko v stran z odmérjenega póti, ker smo hoteli pokazati, koli je človeku tréba pazljivemu biti o vsacem raziskavanji ter še posebno tedàj, kadar je na vrsti slovansko bajeslovje, s katerim se je védnost jela mnogo prepozno baviti. Zanimljivo je videti, kakó se je krščenikom v poznéjših létih (poneumélo, bajeslovno popévko, naménjeno vzpomlád-njemu času, kadar solnce na nébi dospéje ovna, preložiti na solčni praznik o krési, kateri je prvi začetek zimske dobe. Vrhú tega so nekđaj učenjáki trdili, da mej vsemi južnimi Slovani úže nikdér né ostalo ni sledú ni tirú o starem poganskem obíčaju, odhod mrzle zime ter ob enem prihod blage vesne svetkovati s posebnim obrédom (Grimm, Deutsche Mythologie 447); a konček te istranske pésence ter slovénski obíčaji o mesopusti in srédi posta nam glasno svedôče, da je to nekđaj bilo tudi južnim Slovanom rés navadno, ako ne povsod, vender vsaj po nekíh krajíh, a zeló verjétno je, da povsód, koder so bívali Slovéni, Hrvati in Srbi.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Píše Jos. Starè.

III.

Ko se je po lanskem potresu ves svet zanimal za našo nesrečo, prebirali smo radovedno poročila o našem Zagrebu, da vidimo, kako tujci o njem sodijo. Nemci, ki se radi ponašajo s svojo „temeljítostjo“, poslali so k nam risarjev in pisarjev, da bi njihovim časopisom preskrbeli „izvirnih“ in zanesljivih poročil. Kínalu na to